

EDUARD TODA I GÜELL

E mitjana estatura, més bé alt que baix; de cara simpàtica i mirada dolça; de pompós bigoti a l'espanyola i abundosa cabellera que la neu dels anys va destenyint, esborrant-li el darrer matíç d'una rossor elegant i distingida; de port airós i conversa captivadora, el Sr. Toda, passejant pels carrers de Reus, té l'aspecte d'un vell militar retirat que no sap resignar-se a oblidar la seva agitada vida d'altres dies, aquella vida que a cada moment del xava rastre d'un episodi amable o gloriós. Sota les voltes del convent d'Escornalbou, en mig de les muralles de llibres que ell, pacientment, ha anat formant, destacant-se la seva figura majestàtica de les parets que li serveixen de fons, curulles de tresors arqueològics, el Sr. Toda sembla un patriarca allunyat de la fresa del món per a repòs de l'esperit, la imatge rediviva d'un d'aquells franciscans d'Escornalbou que cercàren refugi al cim de l'alterosa muntanya per a trobar-se més prop de Deu i més lluny dels homes.

Quina semblança és la que mellor respón a la realitat? Una i altra; que si complexa és la psicologia del nostre bon amic, llegendària i accidentada és la ruta que ha seguit en la vida, i que ha contribuït a la formació del seu caràcter. Infadigable roda-món, pot dir-se que ha recorregut tot l'univers, i aquest trescar constant pels camins de la terra i de la mar, li ha donat l'aire d'home mundà i de savi erudit i investigador que 'l caracteritza i que constitueix el secret de la fonda simpatia que auriola la seva figura.

Nascut a Reus l'any 1853 a cà Cardenyès, casa de la Plaça de la Constitució avui desapareguda i en quin lloc s'hi aixeca l'edifici de la Sra. Viuda de Navàs, estudià les primeres lletres amb el mestre Francisco Berenguer i cursà el batxillerat en les Escoles Pies de nostre població junt amb En Joaquim M.ª Bartrina, Josep Martí i Folguera i altres reusencs il·lustres d'aquella època. Nebot i acòlit de l'eximi literat i fogós periodista lliberal En Josep Güell i Mercader, En Toda ofrenà les energies de la seva joventut al CENTRE DE LECTURA; col·laborà activament en l'«Eco», portaveu d'aquesta entitat, contribuï a la fundació de «La Redención del pueblo» i enriquí amb la seva prosa vigorosa i els seus versos plens de gràcia, les publicacions de caràcter polític i satíric que a Reus aparagueren en aquells dies agitats que succeïren a la Revolució de Setembre.

Se traslladà a Madrid i allí obtingué el títol d'advocat, seguint, després, la carrera consular. A l'any 1875 va ésser destinat a Xina; residí a Macao, Hong-Kong, Canton i Shan-ghai. Al retornar de Xina l'any 1883, visità el Japó, la Corea i algunes illes de la Oceania. Anà, després, a Egipte, i amb una caravana de beduïns atravesà el desert envers Nubia, fins la segona catarata del Nil.

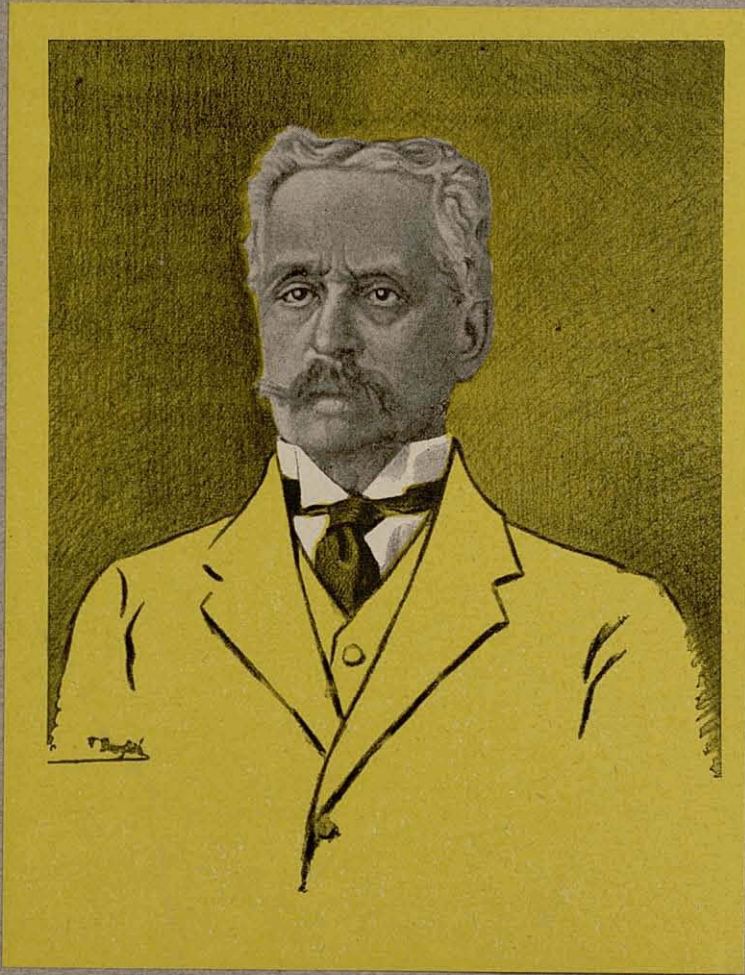
Dotat En Toda d'un temperament i d'un caràcter que 'l porten a investigar lo que desperta la seva curiositat d'home erudit, tornà dels seus viatges coneixent a la perfecció les llengües parlades en aquelles terres, havent estudiat els usos, costums, història, geografia, etz., d'aquells païssos, i recollit infinitat d'objectes que, en part, ofrenà als seus amics, organitzant amb els restants una notable exposició en una de les sales de «La Renaixença».

Fruit d'aquells 8 o 10 anys de viatges i d'estudis, publicà les següents obres: «Estudis egiptològics», «La muerte en el antiguo Egipto» (editada a Madrid l'any 1886), «La vida en el celeste imperio» (Madrid 1888), «La agricultura en China», «Historia del antiguo Egipto» i «A través del Egipto» (edicció monumental, Madrid 1889). Demés, donà un cicle de conferències a l'«Associació d'Excursions científiques de Barcelona», sobre la Xina.

El nomenament de Cònsul a Sardenya, li proporcionà matèria per a una sèrie d'estudis curiosíssims sobre la llengua i literatura d'aquella illa italiana que serva vigorós rastre del pas dels catalans. Al retornar a Espanya, publicà una obra titulada: «Un poble català d'Itàlia—L'Alguer» i una col·lecció d'articles a «La Renaixença» i a la «Il·lustració Catalana» sobre la poesia catalana a Sardenya i «Recorts catalans de Sardenya», fent-ne, després, tiratge apart la dita «Il·lustració».

No havent encara amb aquestes publicacions agotat el tema, escrigué una altra obra denominada «Bibliografía Española de Cerdeña», que li premià la Biblioteca Nacional l'any 1887. Fou, després, Cònsul a Helsingfors (Rússia) i, més tard, trobant-se d'auxiliar de la Secció de Comerç del Ministeri d'Estat, li fou encomanat de R. O., en 1889, un resum de «Derecho Consular en España». Al poc temps, anà a desempenyar un alt càrrec a l'Havre; més tard, el consolat de París, i finalment fou cònsul a Londres, on posà terme a la seva carrera per a entrar a la vida del comerç. En les seves excursions per l'Àsia i l'Àfrica, pogué obtenir tots els manuscrits i documents del roda-món català Domènec Badía, conegut per Ali-Bey, sobre el qual donà una notable conferència a la Lliga de Catalunya, de Barcelona, i sobre quin mateix tema està escrivint, actualment, una documentada obra en la que hi posa tot el seu amor i tot el seu entusiasme per tractar-se d'enaltir la memòria d'un català.

Aquesta fervorosa devoció per En Badía, és una mostra de

EDUARD TODA GÜELL

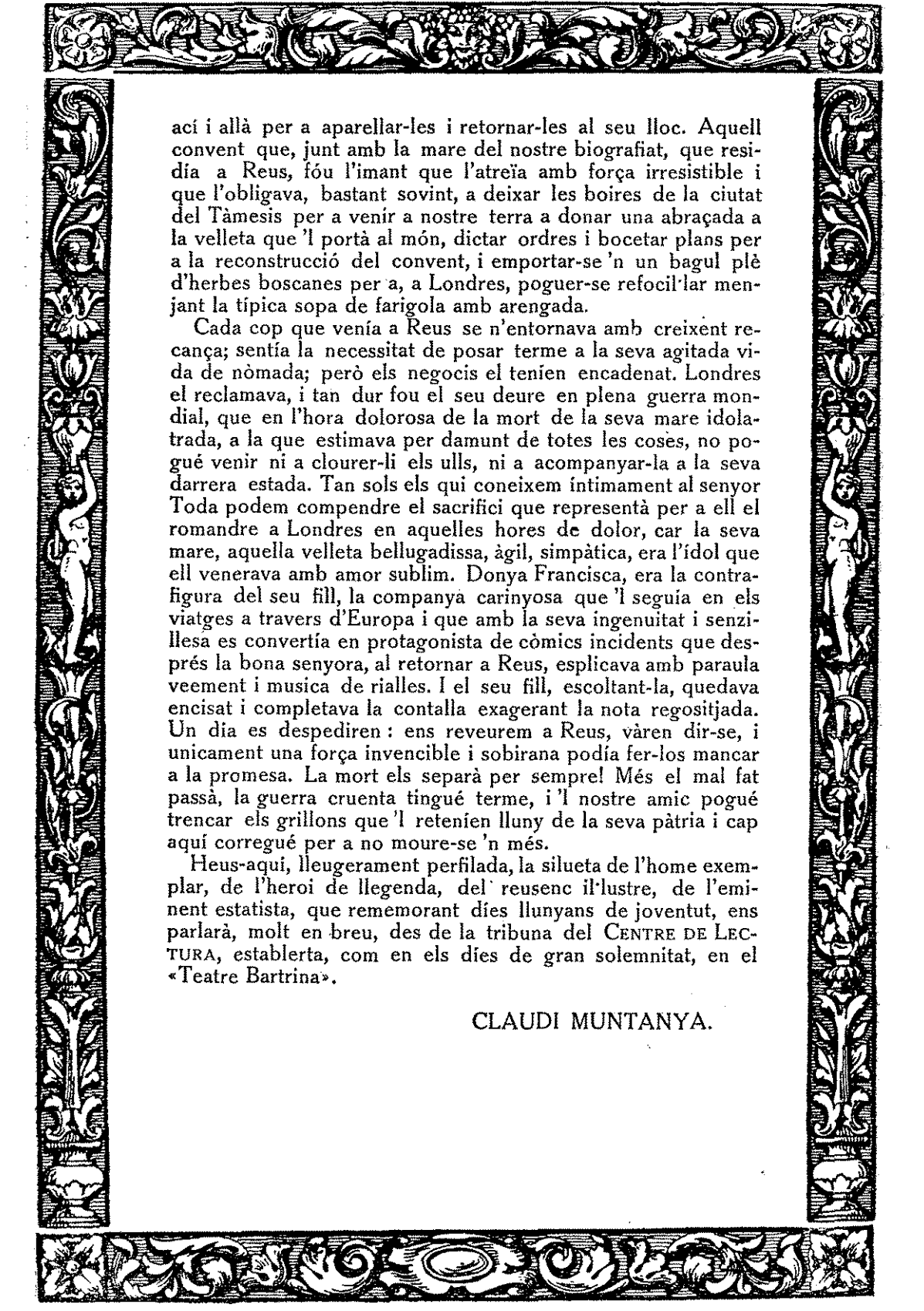
DIBUIX AL CARBÓ DE T. BERGADÁ

l'afecte que sempre ha sentit En Toda per la seva Catalunya volguda i per la seva Reus filialment venerada. Per lluny que s'hagi trobat de la seva terra nadiua, per agitades que hagin sigut les hores del seu viure, En Toda mai ha oblidat aquest reconet de món on vegé la llum, ni ha deixat d'enyorar un moment aquesta plana ubèrrima i aquest cel tan blau i pur com altre n'hi hagi. Perquè és català de soca arrel, escrigué, en l'època florida de la seva joventut, «Recorts de Poblet i de la Conca de Barbarà»; perquè és reusenc i té a orgull el ser-ho, ha publicat articles d'història i de costums locals en diversos periòdics de Catalunya, i durant la seva estada a l'Havre envià periòdiques correspondències al diari local «Lo Somatent»; i si aquests detalls no fossin prou per a caracteritzar-lo, cal recordar les seves poesies de caient humorístic, de caràcter local, que esdevingueren populars, entre les que sobressurt «La mort de l'Homs» que encara tots els vells reusencs recorden vers per vers i els joves llegeixen amb fruïció.

I no solament ha sigut sempre un bon fill de Catalunya, sinó un convençut i ferm catalanista en constant relació amb els capdevaners de la nostra política i de la nostra literatura. Cordial amic d'En Guimerà, a l'any 1883, al retornar de Xina, prengué part com a actor en la estrena de «Judith de Welp» original del gloriós autor de «Terra Baixa». La primera representació d'aquella tragèdia, que interpretàren amics d'En Guimerà, tingué lloc en dit any al Teatre Principal de Canet de Mar, i En Toda tingué l'honor de jugar-hi el paper de «Carles el Calvo». Es molt possible que ell no recordi aquest episodi de la seva vida, que la ploma d'or de l'Ixart ha fet arribar fins a nosaltres i que no volem deixar de consignar en aquestes notes biogràfiques per constituir un tret característic de la despreocupació del nostre bon amic, que no tingué inconvenient en despullar-se de la seva investidura de diplomàtic eminent per a posar-se la vesta de l'histrió en honor d'un poeta.

Eminent era llavors En Toda, i tan de relleu adquirí després la seva personalitat, que en la diplomàcia i en la política general de l'Estat hauria pogut assolir els llocs de més alta distinció, com ho prova el fet d'haver sigut comissionat del Govern Espanyol en el tractat de París; però les seves aficions el guiàren per nous viarans, i abandonà la carrera en la que hi havia trobat gloria i honors per a entregar-se de plè als afers comercials en qualitat de gerent d'una de les més importants firmes espanyoles, lo que 'l portà a fixar la seva residència a Londres, i allí fou, com ho havia sigut sempre, l'amic paternal dels reusencs que trobava en el seu camí; aquells reusencs que son els herois dels epissodis que conta amb paraula captivadora als qui al seu redòç ens embadalim escoltant-lo. Vivint a Anglaterra, comprà el Convent d'Escornalbou, aquell enrunat temple romànic que ell ha fet revivre recollint les pedres escampades

ací i allà per a aparellar-les i retornar-les al seu lloc. Aquell convent que, junt amb la mare del nostre biografiat, que residia a Reus, fóu l'imant que l'atreïa amb força irresistible i que l'obligava, bastant sovint, a deixar les boires de la ciutat del Tàmesis per a venir a nostre terra a donar una abraçada a la velleta que 'l portà al món, dictar ordres i bocetar plans per a la reconstrucció del convent, i emportar-se 'n un bagul plè d'herbes boscanes per a, a Londres, poguer-se refocillar menjant la típica sopa de farigola amb arengada.

Cada cop que venia a Reus se n'entornava amb creixent recança; sentia la necessitat de posar terme a la seva agitada vida de nòmada; però els negocis el tenien encadenat. Londres el reclamava, i tan dur fou el seu deure en plena guerra mundial, que en l'hora dolorosa de la mort de la seva mare idolatrada, a la que estimava per damunt de totes les coses, no pogué venir ni a clourer-li els ulls, ni a acompanyar-la a la seva darrera estada. Tan sols els qui coneixem íntimament al senyor Toda podem comprendre el sacrifici que representà per a ell el romandre a Londres en aquelles hores de dolor, car la seva mare, aquella velleta bellugadissa, àgil, simpàtica, era l'ídol que ell venerava amb amor sublim. Donya Francisca, era la contrafigura del seu fill, la companya carinyosa que 'l seguia en els viatges a través d'Europa i que amb la seva ingenuïtat i senzillesa es convertia en protagonista de còmics incidents que després la bona senyora, al retornar a Reus, explicava amb paraula veement i musica de rialles. I el seu fill, escoltant-la, quedava encisat i completava la contalla exagerant la nota regositjada. Un dia es despediren: ens reveurem a Reus, varen dir-se, i únicament una força invencible i sobirana podia fer-los mancar a la promesa. La mort els separà per sempre! Més el mal fat passà, la guerra cruenta tingué terme, i 'l nostre amic pogué trencar els grillons que 'l retenien lluny de la seva pàtria i cap aquí corregué per a no moure-se 'n més.

Heus-aquí, lleugerament perfilada, la silueta de l'home exemplar, de l'heroi de llegenda, del reusenc il·lustre, de l'eminent estatista, que rememorant dies llunyans de joventut, ens parlarà, molt en breu, des de la tribuna del CENTRE DE LECTURA, establerta, com en els dies de gran solemnitat, en el «Teatre Bartrina».

CLAUDI MUNTANYA.